

«Με κυνηγούν οι μέλισσες...»

Παραλειπόμενα προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Χρίστος Σαμαντάς
Φυσικός – Εκπαιδευτικός Δ.Ε.
xsamandas@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτοσκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Π.Ε.) είναι η πολυσχιδής κατανόηση και συνεκδοχικά η ποιοτική δράση, που θα χαρακτηρίζει μελλοντικά το σημερινό μαθητή σαν συνειδητό και δραστήριο πολίτη. Κάθε πρόγραμμα Π.Ε. δεν είναι παρά το μέσον, η διαδικασία, ο καταλύτης για την ανίχνευση των ποιοτήτων του κόσμου, ένας τρόπος δηλαδή να ανακρίνει ο μαθητής στοιχειωδώς τον περίγυρό του και να διακρίνει όλες τις πτυχές που συνθέτουν την έννοια «Περιβάλλον», ξεκινώντας φυσικά από το άμεσο Περιβάλλον μέσα στο οποίο εναποθέτει τις ελπίδες του για ικανοποίηση των συμφερόντων του, οικονομικών, βιολογικών, πολιτιστικών, αισθητικών κλπ.! Δε θα τα επιχειρήσει μόνος του αλλά σαν μέλος μιας ομάδας που θα εντοπίσει με την αυτοπαρατήρηση, μάλλον τυχαία, ανάμεσα σε άλλα ενδιαφέροντα και όμορφα πράγματα αρκετούς δείκτες υποβάθμισης του Περιβάλλοντος, θα επιγράψει αργότερα κάποιο πρόβλημα, μπορεί να προτείνει εφικτές λύσεις, βιώνοντας συγχρόνως το ειδικό βάρος της έννοιας της αειφορίας. Τα παραλειπόμενα ενός προγράμματος Π.Ε. μεγαλώνουν το συναίσθημα και ανήκουν στην ομάδα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Θεωρία της Π.Ε.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αειφορία, «συνάντηση», παιδαγωγικές πρακτικές, εμπνευστής, παραλειπόμενα ενός προγράμματος Π.Ε., «κρίσιμη μάζα», στάση, συμπεριφορά, συναίσθημα, κολιμπρί, κοινωνική αλληλεγγύη, μέλισσες, συμμετοχή, μύηση, δράση, χρυσό δεκανίκι, βιωματική εκπαίδευση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επεξήγηση του τίτλου

Η τελευταία μου περιβαλλοντική ενασχόληση σαν μαχόμενος δάσκαλος ήταν στο 2^ο τετράμηνο της περασμένης σχολικής χρονιάς όπου στα πλαίσια των ερευνητικών εργασιών εκπόνησα με τους μαθητές μου το θέμα «ΟΙ ΜΕΛΙΣΣΕΣ». Δε θα ξεχάσω την τελευταία ημέρα και δη την ώρα που χτύπησε το κουδούνι οριστικά για ύστατη φορά. Ένιωσα να με κυνηγούν οι μέλισσες και να πεθαίνω από τα τσιμπήματα των μελισσών όπως ο Μαρτσέλο Μαστρογιάνι στην ταινία του Αγγελόπουλου «Ο Μελισσοκόμος». Δεν αισθάνθηκα ουδαμώς τις μέλισσες σαν ερινύες, αλλά σαν διαρκές ερέθισμα από πάμπολλα περιβαλλοντικά δήγματα μιας και κατά τον Ιπποκράτη το τσίμπημα της μέλισσας δεν είναι δηλητήριο, αλλά φάρμακο. Ακόμη και της ψυχής.

Προλεγόμενα

Η κάθε ουσιαστική ανθρώπινη δραστηριότητα έχει μια ευαίσθητη εξάρτηση από τις αρχικές συνθήκες τις οποίες δημιουργεί και ενδυναμώνει η ποιότητα κάθε συνιστώσας της Παιδείας. Και δεν εννοούμε, βέβαια, Παιδεία μόνον τη μέριμνα της πολιτείας για πνευματική κυρίως καλλιέργεια - η οποία περιορίζεται στα πλαίσια της θεσμοθετημένης τυπικής εκπαίδευσης, αλλά κάθε συνειδητή προσπάθεια για την ανθρώπινη ολοκλήρωση.

Καταρχήν δεν έχει ακόμη δοθεί πειστική απάντηση από την Πολιτεία, αλλά και την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα στο βασικό ερώτημα: **Τι προέχει, το περιεχόμενο ή η διαδικασία της εκπαίδευσης;** Φοβούμαι όμως ότι για πολλούς λόγους, που υπαγορεύονται από τους νόμους του οικονομικού κέρδους, κάθε προσπάθεια μεταρρύθμισης εστιάζεται αβασάνιστα στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης (και τούτο δευτερευόντως και εξόχως ράθυμα) προσδίδοντας χρηματιστηριακή αξία στη γνώση σαν να πρόκειται για οποιοδήποτε καταναλωτικό αγαθό. Και μια τέτοια επιλογή μοιραία πολλαπλασιάζει τον ανταγωνισμό και ατομικισμό δίνοντας προτεραιότητα σε προκαθορισμένα άνωθεν πνευματικά εφόδια, εφόδια εν πολλοίς σκοπιμότητας και με ημερομηνία λήξης, εφόσον για την κατάκτησή τους δεν απαιτείται ενεργητική συμμετοχή του μαθητή. Έτσι λοιπόν, παγιώνεται, εγκληματικά μπορούμε να πούμε, η παράδοση που ήθελε το μαθητή σε ρόλο παθητικού δέκτη, κάτι σαν ηλεκτρονική μονόδρομη επικοινωνία κατά τη βούληση πάντα του πομπού. Μπορεί ένα τέτοιο κλίμα να κάνει πιο ευχάριστο το δρομολόγιο για την Ιθάκη; Μπορεί να ευνοήσει την ανάδυση και ένταση των ψυχικών δυνάμεων; Μπορεί να λειτουργήσει δημιουργικά η φαντασία; Μπορεί να αναδειχθεί ο καταλυτικός ρόλος της ομάδας σαν το υγιές αρχέγονο κύτταρο της κοινωνίας; Πώς θα αντιλαμβάνεται με οξυδέρκεια το πλέγμα των σχέσεων των διαφόρων στοιχείων του περιβάλλοντος χωρίς την αρωγή όλων των αισθήσεων, αφού το σχολείο παραμένει ερμητικά κλειστό στην κοινωνία και το φυσικό περιβάλλον; Πώς θα φθάσει στη δράση, εφόσον λείπει η κατανόηση πολλών παραμέτρων που ρυθμίζουν τη ζωή; Πώς, τελικά, θα βιωθούν κανόνες της δημοκρατίας, πώς θα οριοθετηθεί η έννοια της ελευθερίας και πώς θα επαναφέρει το ατονήσαν οικολογικό ένστικτο;

Εμείς οι παλαιότεροι που γινήκαμε δάσκαλοι από συγκυρίες, ανυποψίαστοι αρχικά φροντιστές εκμάθησης φυσικών νόμων, μυριάδων κανόνων και τεχνικών απομνημόνευσης, συναντούσαμε την ικανοποίηση μέσα από την ευχέρεια των μαθητών μας να αναπαράγουν μάλλον μηχανικά τη χιλιομασημένη γνώση, απαραίτητη χρησιμοθηρικά από αυτούς μόνο και μόνο για το επόμενο σκαλοπάτι σπουδών τους. Πού μυαλό, μήση, κοινωνική επιταγή και άνωθεν ενθάρρυνση για παιδαγωγικές καινοτομίες εκ μέρους μας.

Μα πάντα κάτι περισσεύει μέσα μας που μπορεί να μεταλλαχθεί και να ζωντανέψει το ενδιαφέρον γι' αυτή την υπέροχη δουλειά του δασκάλου. Και επειδή η κάθε ημέρα, κατά τον Coelho, κυοφορεί την αιωνιότητα, αρκεί μια εκλεκτή «συνάντηση» να γυρίσει τον κόσμο ανάποδα μέσα μας. Προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο θα το κρίνουν αργότερα οι άλλοι, συνήθως οι μαθητές μας και που μπορεί κανείς να το διακρίνει από το εν γένει στήσιμό τους στη κοινωνία παρά στα λόγια.

Η «συνάντηση» λοιπόν αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί, αν πας περιστασιακά γυρεύοντας. Μπορεί να τη φέρει ένα σεμινάριο, ένα συνέδριο, μια ομιλία, μια εκδρομή, ένας διάλογος, ακόμη και μια διαφωνία με άλλους «ανήσυχους»

εκπαιδευτικούς και κυρίως η εμπειρία μέσα από δραστηριότητες με τους μαθητές σου. Δημιουργεί καινούργιες σχέσεις και κυφορεί υπερβάσεις. Έτσι, από διδασκων δέχεσαι δειλά – δειλά να είσαι συγχρόνως και διδασκόμενος. Προσπερνάς κι απορρίπτεις τον αυταρχικό τύπο δασκάλου, το πρότυπο δηλαδή που σου δημιούργησαν οι «τοξίνες» διδακτισμού του παρελθόντος και αρχίζεις να βιώνεις με ικανοποίηση τον ρόλο του εμπυχωτή. Από το «εγώ» προχωράς στο «εσύ» και ακόμη παραπέρα στο «εμείς». Ψάχνεις και ψάχνεσαι ακατάπαυστα. Αρχίζεις να βλέπεις κάποιες αθέατες ως τώρα γωνιές του κόσμου. Αμφισβητείς για να εκμαιεύσεις την αλήθεια. Εκπλήσσεσαι με το άγνωστο χωρίς να ντρέπεσαι. Κεντάς ζεστότερα τους γλωσσικούς κώδικες. Πιάνεις χωρίς αναστολές κι εγωισμούς τον μαθητή σου από το χέρι και πορεύεσαι μαζί του. Στήνεις μέσα σου έναν καλύτερο δικό σου κόσμο και των ομοίων σου. Αφήνεις ελεύθερα την καρδιά σου να μεγαλώσει. Τραγουδάς μελωδικότερα το τραγούδι της ζωής. Αρχίζεις σιγά – σιγά να βιώνεις αποτελεσματικά ορθότερες παιδαγωγικές πρακτικές. Γιατί, η παιδαγωγική, πέρα από επιστήμη, είναι και θα παραμείνει τέχνη -όπως λέει ο Gaston Mialaret- και βασικός σκοπός της είναι να δημιουργεί και να αναπτύσσει επιθυμίες για γνώση, για ανακάλυψη, για στοιχειώδη -καταρχήν- έρευνα και κυρίως να ευνοεί σχέσεις συνάντησης εστιάζοντας έτσι το μέγιστο ενδιαφέρον της στην επικοινωνία ως φαινόμενο αλληλεπίδρασης και αλληλοεπιρροής. Και το σημαντικότερο πεδίο επικοινωνίας για το δάσκαλο εντοπίζεται κυρίως στο σχολικό χώρο, στον χώρο εργασίας και αντιφάσεων.

Κάθε φιλόδοξη αλλαγή στα εκπαιδευτικά δρώμενα της τυπικής Εκπαίδευσης πρέπει να συνοδεύεται όχι μόνον από ποιοτική αναβάθμιση της παρεχόμενης γνώσης, αλλά και με νέες παιδαγωγικές πρακτικές. Σε αυτό το μετερίζι ο ευαίσθητος δάσκαλος μοιραία αισθάνεται πρωταγωνιστής κι εμπυχωτής με καινούργιους ποιοτικούς ρόλους. Βελτίωση, άλλωστε, της εκπαιδευτικής διαδικασίας, της οποίας είναι ο κύριος μοχλός της, δεν συντελείται αυτόματα, αλλά απαιτεί πρώτιστα ψυχική προετοιμασία και τελετουργικό. Άλλωστε, ο σωστός δάσκαλος πρώτα μελετάει τους μαθητές του κι ύστερα το μάθημα. Και το πρώτο πράγμα που οφείλει να ερωτήσει τον εαυτό του προτού διδάξει είναι το τι ακριβώς εννοεί με «το διδάσκειν». Θα διδάξει τα συνηθισμένα θέματα με την πεπατημένη και εν πολλοίς βολική συνήθεια; Επιδιώκει να διαμορφώσει το παιδί –δέκτη ώστε να γίνει ένας συνηθισμένος τροχός της κοινωνικής μηχανής ή να το βοηθήσει να γίνει ένα ολοκληρωμένο, δημιουργικό ανθρώπινο ον, μια απειλή δηλαδή για τις ψεύτικες αξίες;

Είναι μεγαλείο να είσαι «ανήσυχος». Τότε δημιουργούνται οι συνθήκες για ουσιαστική τόνωση της ψυχής σου. Πρέπει μάλιστα να αντιληφθείς και να αναδείξεις ο ίδιος χωρίς ενδοιασμούς κι ενοχές τις ενδεχόμενες διδακτικές σου ανάγκες και επικοινωνιακές αδυναμίες, να μνηθείς στην αλλαγή, ώστε να είσαι διαθέσιμος για ρήξεις με παρωχημένες εκπαιδευτικές πρακτικές του παρελθόντος. Αν ο δάσκαλος δεν αναπτύξει την ικανότητα να παίρνει αποφάσεις ώστε να μετασχηματίσει την πραγματικότητα, τότε παίζει το ρόλο κομπάρσου. Αφήνει παθητικά τους άλλους να αποφασίσουν γι' αυτόν. Σε αυτή την περίπτωση λέμε ότι προσαρμόστηκε βολικά στο περιβάλλον του, που σημαίνει υποτάχθηκε. Και η προσαρμογή προσιδιάζει περισσότερο στη σφαίρα των ζώων παρά στους ανθρώπους. Επομένως ο δάσκαλος, έχει ηθική υποχρέωση να προτείνει, να εφαρμόζει, να αξιολογεί, να αμφισβητεί και προ πάντων να ονειρεύεται.

Πριν 110 περίπου χρόνια ο μεγάλος παιδαγωγός Τζων Ντιούι : «**το σχολείο δεν πρέπει να λογίζεται ο προθάλαμος για τη ζωή, αλλά να είναι η ίδια η ζωή**». Αυτό

σημαίνει γενναίο άνοιγμα του σχολείου στη ζωή με ποικίλες εθελοντικές δραστηριότητες από μαθητές και δασκάλους (περιβαλλοντική εκπαίδευση, αγωγή υγείας, Καλές Τέχνες, κοινωνική αλληλεγγύη, κλπ.) για ενδυνάμωση της αλληλεπίδρασης με την κοινωνία, αναθέρμανση του πολιτισμού, κοινωνική δράση. Έτσι μπορεί να επαναπροσδιορισθεί ευχάριστα πλέον η αποστολή όλων των μαθημάτων του σχολείου και οι διάφορες επιστήμες, μέσα από διεπιστημονική προσέγγιση, δίνοντας έμφαση στη διερεύνηση της πολυπλοκότητας του φυσικού, ανθρωπογενούς και κοινωνικού περιβάλλοντος. Κάπως έτσι μπορεί να αποκτήσει νόημα, ζωντάνια, ενδιαφέρον, ευχαρίστηση και ευγενή προσδοκία η εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι θα μετατραπεί κάθε στιγμή της ζωής σε ευκαιρία μάθησης, ενεργητικής συμμετοχής και δράσης. Έτσι θα εκτιμηθεί θετικά η κατάκτηση της άμεσης γνώσης εις βάρος της διαμεσολαβητικής. Έτσι θα υιοθετηθεί από τη νέα γενιά η ηθική που περικλείει η έννοια της αειφορίας. Έτσι θα αναδειχθεί και η ποιητική διάσταση της ζωής.

Πέρα λοιπόν από τα θεσμικά μονοπάτια εκτέλεσης ενός προγράμματος Π.Ε. και τα καταγραμμένα αποτελέσματα, αξία έχουν και τα παραλειπόμενα, σοβαρά ή ευτράπελα, κατά κανόνα αυθόρμητα κι ανέλπιστα, τα οποία «απολαμβάνουν» εκ προοιμίου οι εμπλεκόμενοι. Αυτά τα παραλειπόμενα είναι και η πεμπτουσία της βιωματικής εκπαίδευσης, διότι περιέχοντας το στοιχείο της έκπληξης, άρα και της συν-κίνησης, αποτυπώνονται ανεξίτηλα κι όχι μόνο σαν γνώση. Σταχυολογώντας μερικές τέτοιες μεγάλες -για μένα- στιγμές θα επιχειρήσω να υπερασπιστώ με λίγα παραδείγματα τον διαρκή έρωτα με την Π.Ε.

ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Εμπειρία 1: πρόγραμμα Π.Ε. «ΑΣ ΤΟ ΠΑΡΕΙ ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ»

Μια ομάδα μαθητών βάδιζε ανιχνευτικά μέσα στην πόλη της Έδεσσας παράλληλα με το ποτάμι που κυλούσε ορμητικά προς τους καταρράκτες. Σε κάποιο σημείο ακούσαμε απεγνωσμένες κραυγές από γατάκι το οποίο είχε γαντζωθεί επισφαλώς στα κλαδιά ενός παράκτιου θάμνου και ταλανιζόταν επικίνδυνα από τα νερά. Προφανώς το άτυχο γατάκι έπεσε κατά λάθος στο ποτάμι ή το χειρότερο πετάχτηκε από τον αφέντη του σαν άχρηστο. Δεν πρόφτασα καν σαν μεγαλύτερος και υπεύθυνος να υποδείξω κανόνες ημέτερης ασφαλείας και το γατάκι είχε ήδη διασωθεί με πανηγυρικό τρόπο αν και μουσκεμένους ως το κόκαλο τους εθελοντές! Βαπτίστηκε και υιοθετήθηκε πάραυτα. Και φυσικά έγινε η μασκότ του προγράμματος. Άντε τώρα να μετρήσεις το απύθμενο συναίσθημα των μαθητών. Είμαι όμως σίγουρος για την μελλοντική τους στάση και συμπεριφορά απέναντι στα ζώα.

Εμπειρία 2: πρόγραμμα Π.Ε.«ΤΡΑΙΝΑ ΠΑΝΕ ΚΙ ΕΡΧΟΝΤΑΙ»

Η ομάδα, ύστερα από ένα όμορφο και θορυβώδες νεανικό ταξίδι με τραίνο, έφτασε απόγευμα στον επιβατικό σταθμό της Θεσσαλονίκης. Εκεί περιμέναμε να φτάσει το «Ακρόπολις» από τη Γερμανία για να δούμε τυχόν αντιδράσεις των αφικνούμενων μεταναστών και των συγγενών τους στην αποβάθρα. Εν τω μεταξύ είχαμε κατά κόρον ακούσει στο δρόμο από κασετόφωνο το τραγούδι « μιλώ για τα παιδιά μου και ιδρώνω» χωρίς να έχουμε συγκινηθεί ιδιαίτερα (εκτός από μια μαθήτριά που μεγάλωσε με τη γιαγιά της περιμένοντας τους μετανάστες γονείς της μια φορά το χρόνο!). Όταν λοιπόν έφτασε το τραίνο, προτού καν ακινητοποιηθεί, ακούμε μια γυναικεία κραυγή – οίμωγή που ζητούσε από τη γιαγιά της αποβάθρας να της δώσει το μωρό πεσκέσι από το παράθυρο. Δεν άντεξε η συγκλονιστική μάνα ούτε δυο δευτερόλεπτα μέχρι να ανοίξει η πόρτα του τραίνου και να κατεβεί. Κλάψαμε όλοι

και πάνω στη συγκίνησή μας ξεχάσαμε να αποτυπώσουμε φωτογραφικά το απρόσμενο γεγονός. Δεν πειράζει όμως. Στο γυρισμό η συντροφιά ήταν βουβή με όλη τη σημειολογία της. Μακαρίζω την στιγμή! Υποσχεθήκαμε να γυρίσουμε μια ταινία μικρού μήκους με τούτο το συμβάν. Δεν ευοδώθηκε μέχρι στιγμής, αλλά πάντα περιμένω την έκπληξη. Στην παρουσίαση του προγράμματος μια μαθήτρια δέχθηκε να τραγουδήσει για πρώτη φορά στο κοινό το παραπάνω τραγούδι εμφανώς συγκινημένη. Πρόκοψε και σαν ευαίσθητη τραγουδίστρια.

Εμπειρία 3: πρόγραμμα Π.Ε. «ΜΗΛΟ ΜΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟ»

Ανοιξη χαρά Θεού και η ομάδα βγήκε για έρευνα πεδίου στα κοντινά χωράφια με τις μηλιές ανθισμένες. Καθήσαμε όλοι κάτω από μια μεγάλη μηλιά και συζητούσαμε χωρίς ατζέντα διάφορα θέματα σχετικά με την έρευνά μας. Κάποτε η συζήτηση έφτασε στους πρωτόπλαστους, οπότε μια «σκανταλιάρα» μαθήτρια σηκώθηκε αυθόρμητα και προσποιήθηκε θεατρinίστικα την Εύα. Κανένας όμως από τα αγόρια δεν έλαβε το θάρρος να υποδυθεί τον Αδάμ. Μετά από πολλές παροτρύνσεις σηκώθηκε δειλά ο πιο αθόρυβος της παρέας. Τότε η λεγόμενη, μετά από μια αυτοσχέδια παρλάτα, μη υπάρχοντος μήλου για να πλανέψει τον Αδάμ, του σκάει ένα φιλί στο στόμα. Το τι επακολούθησε στη συντροφιά δεν περιγράφεται! Έκτοτε απελευθερώθηκε η ομάδα με αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, την καινοτόμο παρουσίαση του προγράμματος στο κοινό.

Εμπειρία 4: πρόγραμμα Π.Ε. «ΤΟ ΝΕΡΟ - ΝΑΜΑ»

Μάιος μήνας και η περιβαλλοντική ομάδα φιλοξενήθηκε για τρεις ημέρες στα λουτρά του Πόζαρ με το απaráμιλλο φυσικό κάλος. Την πρώτη ημέρα ανεβήκαμε από μονοπάτι του βουνού σχεδόν μέχρι τα σύνορα με προβλεπόμενη την επιστροφή μέσα από το φαράγγι με το κελαριστό ποταμάκι. Κάθε τόσο το μονοπάτι μας οδηγούσε σε υποτυπώδεις γέφυρες από κορμούς δέντρων και μεγάλες πέτρες προφανώς να μην βραχούμε. Ανάμεσα στους πολλούς αναγκαίους ακροβατισμούς μια μικροκαμωμένη μαθητριάουλα γλίστρησε και έπεσε ολόκληρη μέσα στο νερό. Προτού λοιπόν κλάψει για το ατυχές συμβάν, πέσαμε όλοι από συμπάρασταση μέσα στο ποτάμι. Για δύο και πλέον ώρες η νοτισμένη συντροφιά ξεσήκωσε το φαράγγι από χαρούμενες φωνές και παιχνίδια. Εννοείται ότι έσπασε ο πάγος για οποιεσδήποτε αναστολές συντροφικότητας. Και τι παραπάνω ένιωθαν οι μυθικές νεραίδες;

Εμπειρία 5: πρόγραμμα Π.Ε. «ΤΑ ΠΙΤΕΙΝΑ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ»

Ανοιξη και η περιβαλλοντική ομάδα βρέθηκε καθισμένη στον κήπο της αυλής του σχολείου σχολιάζοντας το ρόλο των αρπακτικών πουλιών στην τροφικά αλυσίδα. Από την πλευρά μου μάλιστα τους διηγήθηκα περιπτώσεις που βίωσα μικρός στο χωριό, όπου τα σαΐνια εφορούσαν στην αυλή μας και άρπαζαν με τα νύχια τους κλωσσόπουλα. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή περνάει πάνω μας με δυσκολία μετακίνησης μια γερακίνα με ένα περιστέρι υπό μάλης! Δεν χρειάστηκε να επαναλάβω τον ισχυρισμό. Έμαθα κι εγώ περισσότερα.

Εμπειρία 6: πρόγραμμα Π.Ε. (μεταγενέστερο) «ΤΑ ΤΡΑΙΝΑ ΠΟΥ ΦΥΓΑΝ»

Ο σταθμάρχης της μικρής κωμόπολης ήταν πολύ δεκτικός στις επιτακτικές ερωτήσεις των μαθητών και χαιρόταν κάθε φορά που επισκεπτόμασταν το σταθμό. Μάλιστα μια φορά, κατόπιν ενεργειών του, κανόνισε να ταξιδέψει όλη η ομάδα δωρεάν μέχρι το μουσείο σιδηροδρόμων της Θεσσαλονίκης. Αμ, δεν αρκεστήκαμε σ' αυτή την προσφορά. Ήταν οι μέρες του φοβερού σεισμού στην Αρμενία και στην πρόταση να μαζέψουμε είδη ρουχισμού για τους πληγέντες ανταποκρίθηκε

συγκινητικά μέσω των μαθητών όλο το χωριό. Συσκευάσαμε άπειρες κούτες χωρίς όμως να προϋπολογίσουμε το μεγάλο κόστος μεταφοράς. Οι λύσεις που προτάθηκαν δεν ήταν εφικτές. Τότε μερικοί μαθητές της ομάδας με δική τους πρωτοβουλία πήγαν στον σταθμάρχη και του εξέθεσαν το, πρόβλημα. Ήταν πολύ δύσκολο να συγκινηθούν οι παρακάτω αρμόδιοι του ΟΣΕ, αλλά με τις πιέσεις του σταθμάρχη, υπέκυψαν τελικά για σταδιακή μεταφορά της βοήθειας στην Αθήνα. Η ενασχόλησή μας εκείνη τη χρονιά με τα τραίνα στάθηκε αρωγός σε μια μεγάλη προσπάθεια κοινωνικής αλληλεγγύης. Παράπλευρη δράση και βέβαια απόλυτα βιωματική.

Εμπειρία 7: πρόγραμμα Π.Ε. «ΑΧ ΝΑ΄ ΧΑ ΤΑ ΦΤΕΡΑ»

Μεταγενέστερο πρόγραμμα για τα φτερωτά κι ένας μαθητής –γητευτής του διαδικτύου – έφερε από μόνος του στο σχολείο και μας παρουσίασε σε Power Point μερικά τραγικά στιγμιότυπα από ένα ζευγάρι πουλιών, όπου το ένα τελικά ξεψύχησε, ενώ το ταίρι του συνέχισε να θρηνεί. Τις είδαμε πολλές φορές και τις σχολιάσαμε δεόντως. Την άλλη ημέρα κατασκευάσαμε μόνοι μας φωλιές και τις κρεμάσαμε στα δέντρα του κήπου. Τον κότσυφα που ήταν θαμώνας στο γρασίδι τον ονομάσαμε Σταύρο...

Επιμύθιο

Η σύνδεση των όρων Εκπαίδευση από την μια μεριά και Περιβάλλον, με την πλατειά έννοια του όρου, από την άλλη, είναι παιδαγωγικό γεγονός με ηλικία πάνω από είκοσι χρόνια στα θεσμοθετημένα εκπαιδευτικά δρώμενα του τόπου μας. Η σύνδεση αυτή δεν πέρασε εύκολα μέσα από συντηρητικές νοοτροπίες και πολιτειακή απροθυμία για εκπαιδευτικές καινοτομίες. Δεν ήταν μόνον το απύθμενο μεράκι μιας αρχικά χούφτας δασκάλων που ξεκίνησαν σαν αυτοσκοπό για το « κάτι άλλο», αλλά και η δροσιά που υποσχόταν η νέα παιδαγωγική αντίληψη. Σήμερα η Π.Ε. καταγράφηκε πλέον στη συνείδηση πολλών εκπαιδευτικών σαν αναγκαιότητα κι όχι πολυτέλεια. Έπρεπε πρώτα να αμφισβητηθεί ο καρτεσιανός αφορισμός «σκέπτομαι, άρα υπάρχω» και να αναζητηθεί ο ρόλος του συναισθήματος στην κατάκτηση της ποιοτικής γνώσης και συνείδησης. Πρώτη φορά η καρδιά τίθεται στην υπηρεσία της Εκπαίδευσης. Πρώτη φορά ο μαθητής ενθαρρύνεται να είναι ο ίδιος συνεργός στην εκπαίδευσή του μέσα από πάμπολλα ερεθίσματα του Περιβάλλοντος. Άρχισε να υποπτεύεται την αθέατη ομορφιά, να ανιχνεύει συνιστώσες του κόσμου («λάμπει μέσα μου εκείνο που αγνοώ, μα ωστόσο λάμπει», Οδυσσέας Ελύτης), να μυείται, να κατανοεί, να αποδέχεται, να μαθαίνει, να κατακτά την ποιοτική γνώση, και τελικά να δρα. Διότι «ο άνθρωπος υπάρχει για να δρα. Μόνον δράση καθορίζει την αξία του» όπως ισχυρίζεται ο Φίχτε. Και η Π.Ε. παρέχει μια λαμπρή ευκαιρία συμφιλίωσης του σχολείου με τη ζωή μέσα από τη δράση. Παράλληλα, οι δυο μεγάλοι ασθενείς, η Εκπαίδευση και το Περιβάλλον πείθονται να συνεργαστούν για την αμοιβαία ίαση.

Ευτυχώς να λέμε που η «κρίσιμη μάζα» των μνημένων περιβαλλοντικά εκπαιδευτικών έστω και αργά αυξάνει και αντιστέκεται στην εκπαιδευτική παθητικότητα και προϊούσα παρακμή. Άλλωστε οι μεγάλες επαναστάσεις στο χώρο της Παιδείας περνούν μέσα από την καρδιά και τη διάθεση του δασκάλου. Κάπως έτσι αυτός ο ανώνυμος και ταπεινός ήρωας προσπαθεί να βρει την βαθύτερη ικανοποίηση του είναι του. Και η Π.Ε. είναι χρυσό δεκανίκι.

Ύστερα από ένα συγκλονιστικό δρομολόγιο κοντά τριάντα χρόνων, συνεπαρμένος από την κρυφή γοητεία της Π.Ε., γαντζωμένος ταπεινά κι αμετανόητα στο άρμα της, αδυνατεί ο γράφων να αποτιμήσει αποτελεσματικά με γλωσσικούς κώδικες τα όποια

παιδαγωγικά οφέλη. Κάτι κρύβει η καρδιά του και αναδύεται κάθε τόσο -εκτός από τα όνειρά του - σαν προσπάθεια αυτοεκτίμησης, αυτογνωσίας και βέβαια σαν ανάγκη ανατροφοδότησης. Κυρίως όμως επιβεβαιώνεται αξιολογικά η κάθε ζωνρή ανάμνηση όταν συναντά πρώην «περιβαλλοντιστές» μαθητές του και τους κοιτά βαθιά στα μάτια! Δεν τρέφει αυταπάτες ότι ανακάλυψε την Αμερική, αλλά η συγκίνηση του καθενός συνάδει με γεγονότα αυθόρμητα στα οποία επέλεξε να συμπρωταγωνιστεί, πόσο μάλλον με παρθένες συνειδήσεις αντάμα.

Όσο για τον νέο δάσκαλο που ονειρεύεται έναν άλλον κόσμο, η προτροπή του απόμαχου «περιβαλλοντιστή» συμπυκνώνεται επιγραμματικά στην παρακάτω παραβολική αφρικάνικη ιστορία που έχει σαν πρωταγωνιστή το κολιμπρί, εκείνο το μικρόσωμο πουλάκι που κουβαλούσε ακατάπαυστα με το ράμφος του νερό για να κατασβήσει την πυρκαγιά στη ζούγκλα. Και όταν τα άλλα πουλιά το χλεύασαν για τον εντελώς άδικο κόπο και το παρότρυναν να φύγει για να σωθεί, εκείνο απάντησε: «Εγώ κάμνω αυτό που δύναμαι και μου αναλογεί».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλ. Γεωργόπουλος – Ελ. Τσαλίκη (1993): Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg.
- Δημ. Καλαϊτζίδης – Κων. Ουζούνης (1999): Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και πράξη, Ξάνθη, εκδόσεις Σπανίδης.
- Αλ. Γεωργόπουλος (2002): Περιβαλλοντική Ηθική, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg
- Ευγ. Φλογαΐτη (1993): Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αθήνα, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Α. Αθανασάκης (1996): Οικο-περιβαλλοντική Παιδαγωγική, Αθήνα, εκδόσεις Δαρδανός.
- Β. Παπαδημητρίου (1998): Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο, Αθήνα, εκδόσεις Δαρδανός.
- Κορνήλιος Καστοριάδης (1981): Από την Οικολογία στην αυτονομία, Αθήνα, εκδόσεις Ράπα.
- Πρακτικά συνεδρίων ΠΕΕΚΠΕ.